

Αποκαλύπτοντας το Τηγάνι: Δίκτυο Διαδρομών και υποστηρικτικό κέντρο ανασκαφών

Σπουδαστής:
ΒΑΡΤΖΙΚΟΣ ΕΕΝΟΚΡΑΤΗΣ

Επιβλέποντες
ΜΠΕΛΑΒΙΛΑΣ Ν.
ΤΣΙΡΑΚΗ Σ.

Σύμβουλοι
ΒΑΣΙΛΑΤΟΣ Π.
ΚΟΡΡΕΣ Μ.

Για την εργασία “Αποκαλύπτοντας το Τηγάδι: Δίκτυο Διαδρομών και υποστηρικτικό κέντρο ανασκαφών”,
πέραν των καθηγητών μου, ευχαριστώ ιδιαίτερα:

Τον αρχαιολόγο Κωνσταντίνο Τσάκο

Τους Ματρώνα Κτίστου & Τηλαύγη Δημητρίου, από το Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου»

Τους Αγγέλα Χατζημιχάλη και Χρήστο Λάνδρο από τα ΓΑΚ Σάμου

Τους Δήμητρα, Τίνα, Μιχάλη, Ναταλία, Στέλλα, Έβα, Τάσο, Μαρίνα, Κατερίνα

01.Εισαγωγή	3
02.Ιστορική Εξέλιξη	10
03.Το Τηγάρι σήμερα	14
04.Προτεινομενες Παρεμβάσεις.....	17
I. Αλλαγές σε Όρους Δόμησης & Χρήσεις Γης.....	19
II. Χάραξη Δικτύου Διαδρομών.....	19
III. Σύνδεση με το οδικό δίκτυο Σάμου & τον οικισμό του Τηγαρίου.....	21
05.Εμβάθυνση - Συνθετική Παρέμβαση.....	22
I. Κεντρική Ιδέα.....	22
II. Κατόψεις.....	24
III. Όψεις.....	26
IV. Οικοδομική επίλυση.....	28
06. Πηγές.....	31

01. Εισαγωγή

Το θέμα της διπλωματικής με τίτλο “Αποκαλύπτοντας το Τηγάκι: Δίκτυο Διαδρομών και υποστηρικτικό κέντρο ανασκαφών” αποτελεί ένα σύνολο παρεμβάσεων για το Τηγάκι της Σάμου, ή αλλιώς όπως είναι γνωστό σήμερα “Πυθαγόρειο”, το οποίο είναι μία σχετικά πρόσφατη ονομασία που δόθηκε στην περιοχή, το 1955 προς τιμήν του φιλόσοφου και μαθηματικού Πυθαγόρα. Είναι βέβαια μία ονομασία που δόθηκε παράλληλα με την έντονη τουριστική ανάπτυξη του Πυθαγορείου, γι αυτό ακόμα και σήμερα, πολλοί το συστήνουν ακόμα ως Τηγάκι. Θα ξεκινήσω με λίγα λόγια γενικά για τη Σάμο, ένα νησί του ανατολικού Αιγαίου, με πληθυσμό 33000 κατοίκων, το οποίο βρίσκεται σε πολύ μικρή απόσταση από τη Μικρά Ασία, με ιδιαίτερο και έντονο ανάγλυφο, πλούσια βλάστηση και μεγάλη ιστορία. Στην πλούσια βλάστηση οφείλονται τα ποιητικά ονόματα Δρυούσα, Δόρυσσα και Κυππαρισσία. Στο χάρτη 1, του οποίου οι υψομετρικές καμπύλες όπως δηλώνεται και στο υπόμνημα είναι ανα 100 μέτρα, μπορούμε να αντιληφθούμε το ανάγλυφο και να εντοπίσουμε την έξαρσή του στο όρος Κέρκη, το υψόμετρο του οποίου φτάνει τα 1440 μέτρα. Ξεχωρίζουν επίσης οι περιοχές βλάστησης και ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, όπως και πάλι στον Κέρκη, στο άλλο μεγάλο βουνό το Καρβούνι και ενδεικτικά στους σημαντικότερους βιότοπους της Σάμου, που είναι αυτοί της Αλυκής, το έλος του Μεσοκάμπου και των Γλυφάδων στην ανατολική Σάμο που βρίσκονται σε μικρή απόσταση μεταξύ τους και αποτελούν φυσικά καταφύγια άγριας ζωής. Οι Γλυφάδες, είναι δύο λίμνες υφάλμυρων νερών και βρίσκονται στο Τηγάκι, στην περιοχή δηλαδή που μελετούμε.

Πρωτεύουσα της Σάμου είναι το Βαθύ και συμπρωτεύουσα το Καρλόβασι που αποτελούν και τους σταθμούς του θαλάσσιου οδικού δικτύου με την υπόλοιπη Ελλάδα και Τουρκία. Ιστορικά, άλλες πρωτεύουσες του νησιού, ήταν το Τηγάκι, μέχρι και τη βυζαντινή περίοδο και η Χώρα, κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας. Συνολικά υπάρχουν περίπου σαράντα οικισμοί στο νησί, μεγάλοι και μικροί. Μπορούμε να δούμε τα όρια των πυρήνων των μεγαλύτερων από αυτούς στο χάρτη, με πορτοκαλί χρώμα. Η αρχιτεκτονική των οικισμών δεν έχει συγκεκριμένο χαρακτήρα, λόγω της ποικίλης καταγωγής των κατοίκων της, αλλά κυρίως λόγω της ερήμωσης της Σάμου τη μακρά περίοδο των πειρατικών επιδρομών, οπότε οι περισσότεροι οικισμοί είναι νεώτεροι και πολλοί από αυτούς στην ουσία απέκτησαν μέγεθος την περίοδο της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας κατά το δεύτερο μισό του 20ο αιώνα. Από τους 40 συνολικά οικισμούς της Σάμου, μόλις έντεκα από αυτούς έχουν χαρακτηριστεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ παραδοσιακοί (Άνω Βαθύ, Βουρλιώτες, Καρλόβασι, Καστανιά, Κοκκάρι, Λέκκα, Μανωλάτες, Μαραθόκαμπος, Μύλοι, Παγώνδας, Σπαθαραίοι). Οι παλαιότεροι από αυτούς, είναι χτισμένοι στο εσωτερικό του νησιού εξαιτίας του φόβου για τις πειρατικές επιδρομές. Οι περισσότεροι από αυτούς (όπως οι Μυτηλινιοί, ο Παγώνδας, ο Πύργος, οι Αρβανίτες) είναι εντελώς αθέατοι από τη θάλασσα. Οι παραλιακοί οικισμοί, είναι νεώτεροι. Στην περίπτωση ειδικά βέβαια των παραλιακών και γειτονικών μεταξύ τους Τηγαγιού και του Ηραίου της νότιας Σάμου, αν και μοιάζουν νεώτεροι, πριν τη μακρά περίοδο των πειρατικών επιδρομών αποτελούσαν δύο από τα μεγαλύτερα

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Το συγκρότημα του Ηραίου. Διακρίνεται η μία από τις 155 κολώνες του ιωνικού ναού της Ήρας.

Αγγείο Γεωμετρικής Περιόδου.

Αναθηματικά Γλυπτά:
Το Σύνταγμα του Γενέλεω.

Κολοσσιαίο άγαλμα αρχαϊκής γλυπτικής, ύψους 5,25 μ. Βρέθηκε κατά την ανασκαφική έρευνα στο χώρο της Ιεράς Οδού στα ανατολικά του Ηραίου, κατά το έτος 1980. Ήταν ένας από τους 5 - 6 κολοσσιαίους κούρους που στόλιζαν την βόρεια πλευρά της Οδού που οδηγούσε από την αρχαία πόλη της Σάμου στο Ιερό.

Τα πολυκράτεια τείχη, μήκους 6430 μέτρων προστάτευαν την αρχαία πόλη της Σάμου περικλείοντας μια έκταση 1,2 τετραγ. χιλιομέτρων.

Αργυρό τετράδραχμο. 5ου - 4ου αι. π.Χ. Απεικονίζει το κεφάλι λιονταριού, ενώ στην πίσω όψη φέρει την επιγραφή ΣΑ και απεικονίζει μέρος ενός ταύρου που κολυμπάει στο νερό, και έχει κάτω από τον ταύρο κλαδί ελιάς με δύο καρπούς.

χάρτης 1
κλίμακα 1:200000

_ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Κοκκάρι

Μανωλάτες

Μυτηλινοί

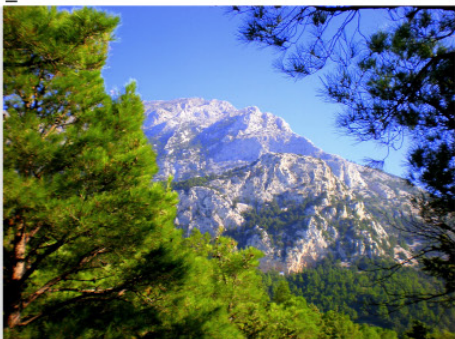
Σπαθαραίοι

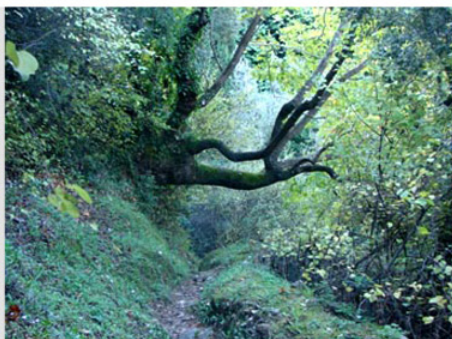
Οικισμός Αγ. Κωνσταντίνου

κέντρα στο Αιγαίο με έντονες σχέσεις με την ανατολή και τον ελλαδικό κόσμο. Οι σχέσεις αυτές και η άνθησή τους οφείλονταν στο εμπόριο. Οι κυριότερες εμπορικές οδοί ήταν αυτές με Αίγυπτο, Κυρήνη, Κόρινθο και Μαύρη θάλασσα και αντικείμενο του εμπορίου ήταν κεραμικά αγαθά και διαμετακομιστικό εμπόριο ως κόμβος, καθώς ήδη από το 650 π.Χ. και μετά, τα δύο αυτά κέντρα τροφοδοτούσαν την υπόλοιπη Ιωνία με σίδηρο και χαλκό, τον οποίο μετέφεραν από την Κύπρο, την Κιλικία και τη Συρία και ήδη από τις αρχές του 6ου αιώνα είχαν καταφέρει να δημιουργήσει ένα πλέγμα αποικιακών επαφών και εμπορικών ανταλλαγών, που καθιστούσαν τη Σάμο μια από τις βασικές ναυτικές δυνάμεις σε όλη τη Μεσόγειο. Τα δύο αυτά κέντρα, το Τηγάνι και το Ηραίον, συνδέονταν μεταξύ τους με την Ιερά Οδό, η οποία κατασκευάστηκε τον 7ο αι πΧ και σε όλο της το μήκος βρισκόταν τοποθετημένοι κολοσσιαίοι ανδριάντες. Αρχικά ήταν από πατημένο χώμα, ενώ αργότερα, κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους ήταν στρωμένη με πέτρα, πράγμα που μας επέτρεψε να βρούμε σημερινά της ίχνη. Το Ηραίον αποτελούσε το θρησκευτικό κέντρο με συγκροτήματα μεγάλων και μικρότερων ναών, βωμών και μερικών κατοικιών, που χρονολογούνται από τον 8ο αι πΧ μέχρι τους ρωμαϊκούς χρόνους. Στο συγκρότημα αυτό άνηκε και ο περίφημος ναός της Ήρας που ανήκει στο δεύτερο μισό του 6ου πΧ αιώνα, και ήταν ο μεγαλύτερος ναός του τότε ελληνικού κόσμου (δίπτερος ιωνικού ρυθμού, με 155 γιγάντιες κολώνες) στον οποίο βρέθηκαν και αφιερώματα από την Κύπρο, την Αίγυπτο, ακόμα και από τις χώρες της Μ.Ασίας και της Μ.Ανατολής που δείχνουν τη στενή αυτή σχέση με άλλους πολιτισμούς. Το Τηγάνι πάλι, αποτελούσε το εμπορικό κέντρο, χωρίς όμως να υστερεί και αυτό σε ναούς και θρησκευτικά οικοδομήματα. Ήταν η πρωτεύουσα του νησιού, από τους γεωμετρικούς μέχρι και τους βυζαντινούς χρόνους, και αποτέλεσε έναν ισχυρό κόμβο, μέσα σε ένα προστατευόμενο λιμάνι, εκμεταλλευόμενο την πλεονεκτική του γεωγραφική και γεωλογική του θέση.

_ΤΟΠΙΑ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ

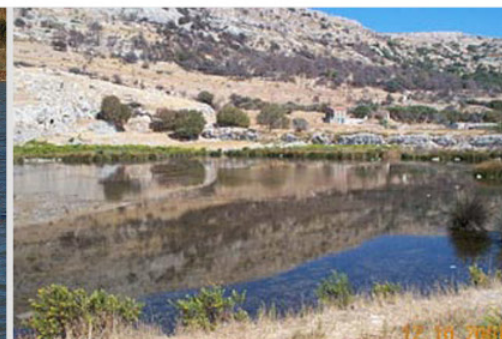
Όρος Κέρκης

Δάσος Αμπέλου

Βιότοπος Αλυκής

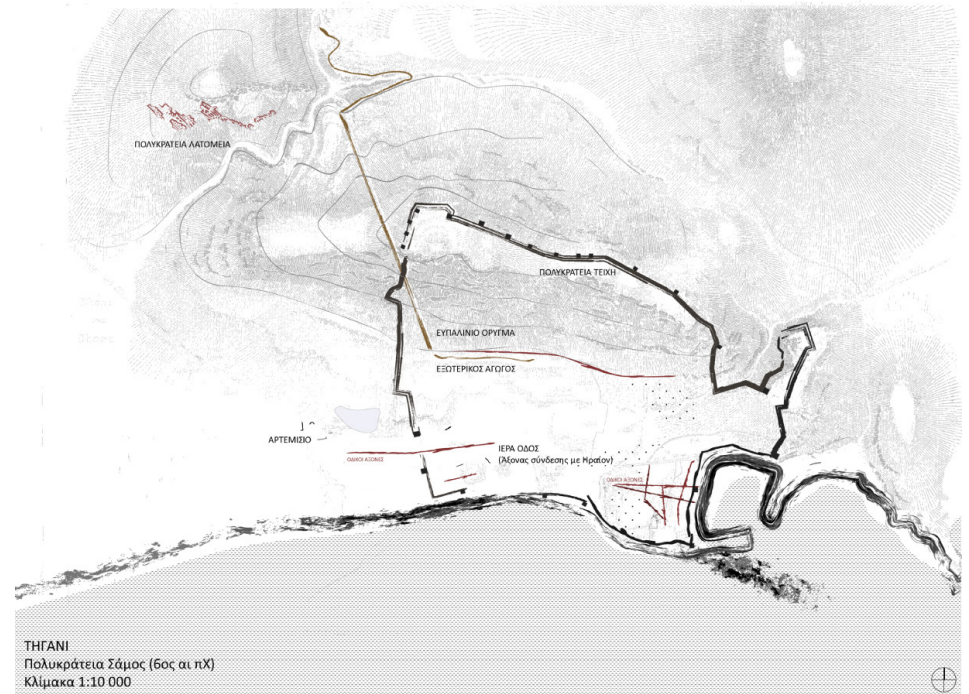
Βιότοπος Γλυφάδας, Τηγάνι

02. Ιστορική Εξέλιξη

Στο κεφάλαιο αυτό, εξετάζεται η εξέλιξη της μορφής του Τηγανιού, τις τέσσερις τελευταίες χιλιετίες.

Ο λιμένας του Τηγανιού δεν ήταν πάντα διαμορφωμένος όπως στη σημερινή του μορφή, για αυτό το λόγο και δεν βρίσκονταν στη συγκεκριμένη θέση. Στη νότια ακτή της περιοχής, υπήρχε μαλακή άμμος, ενώ νοτιοανατολικά, (στο σημερινό λιμάνι) βράχια. Για αυτό το λόγο και αρχικά, το λιμάνι της Σάμου βρίσκονταν στην νοτιοκεντρική “μαλακή” περιοχή, όπου τα πλοιάρια κυλούσαν πάνω στην άμμο, ενώ νοτιοανατολικά, πριν τη δημιουργία του λιμανιού, που θα παρακολουθήσουμε σε λίγο, οι δυνατοί άνεμοι θα τσάκιζαν τα πλοία πάνω στα βράχια. Οι αμφορείς που βρέθηκαν σε κοντινή απόσταση από το πρώτο αυτό λιμάνι, έτοιμοι να φορτωθούν στα πλοία, μαρτυρούν επακριβώς τη χρήση αυτή της ακτής ως ένα πρώιμο λιμάνι.

Βόρεια, ο λόφος που φτάνει τα 230 περίπου μέτρα, αποτελούσε μία φυσική οχύρωση. Η σχέση αυτή λόφου και θάλασσας, καθώς και το ότι ο λόφος κόβει τους βόρειους ανέμους οι οποίοι έχουν ακόμη αφήσει όλη τους την υγρασία στις πλευρές όλων των άλλων υψωμάτων της Σάμου που έχουν διασχίσει μέχρι να φτάσουν εδώ, προκαλούν μία γυμνή - νότια- βουνοπλαγιά, ιδιαίτερα από το σημείο που κάνουν πιο έντονα την εμφάνισή τους οι υψομετρικές. Επέτρεπαν όμως, χαμηλότερα συγκεκριμένες καλλιέργειες όπως ελαιόδεντρων και αμπελιών κάνοντας το σημείο κατοικίσιμο. Ακόμη πιο κατοικίσιμο “φιλέτο”, πιθανολογώ πως ήταν η περιοχή στην προϊστορία, στις αρχές της κατοίκησης, καθώς οι λίμνες, που σήμερα έχουν υφάλμυρο νερό, τότε ήταν μία φυσική παροχή -μικρότερη από τη σημερινή αλλά με πόσιμο νερό-, πλεονέκτημα και για την εφορία του εδάφους με διάφορα είδη καλλιέργειας. Ακόμα και στην πρόσφατη ιστορία, υπάρχουν περιστατικά που στις συγκεκριμένες λίμνες το νερό από υφάλμυρο μετατρέπεται σε πόσιμο. Λόγος είναι ότι οι λίμνες τροφοδοτούνται από τέσσερις ή πέντε πηγές, που σπάνια, αλλά για κάποιους λόγους που δεν γνωρίζουμε, μπορεί να διακόπτεται η παροχή της πηγής ή των πηγών αλμυρού νερού, και να υπάρχουν μικρές περιόδους που το νερό είναι πόσιμο. Είναι επίσης πιθανόν, κάτι να συνέβη μέχρι το 550 πΧ, την εποχή δηλαδή του Πολυκράτη, όπου η λίμνη άρχισε να τροφοδοτείται με πολύ περισσότερο νερό, αλμυρό, και έτσι δημιουργήθηκε η μεγάλη γλυφάδα. Η δημιουργία του ευπαλίνιου ορύγματος που θα δουμε στη συνέχεια, δημιουργήθηκε τα χρόνια του Πολυκράτη και αυτό μας λέει πως για τη δημιουργία ενός τόσο μεγάλου και δύσκολου έργου, υπήρχε μεγάλη ανάγκη για επιπλέον παροχή πόσιμου νερού.

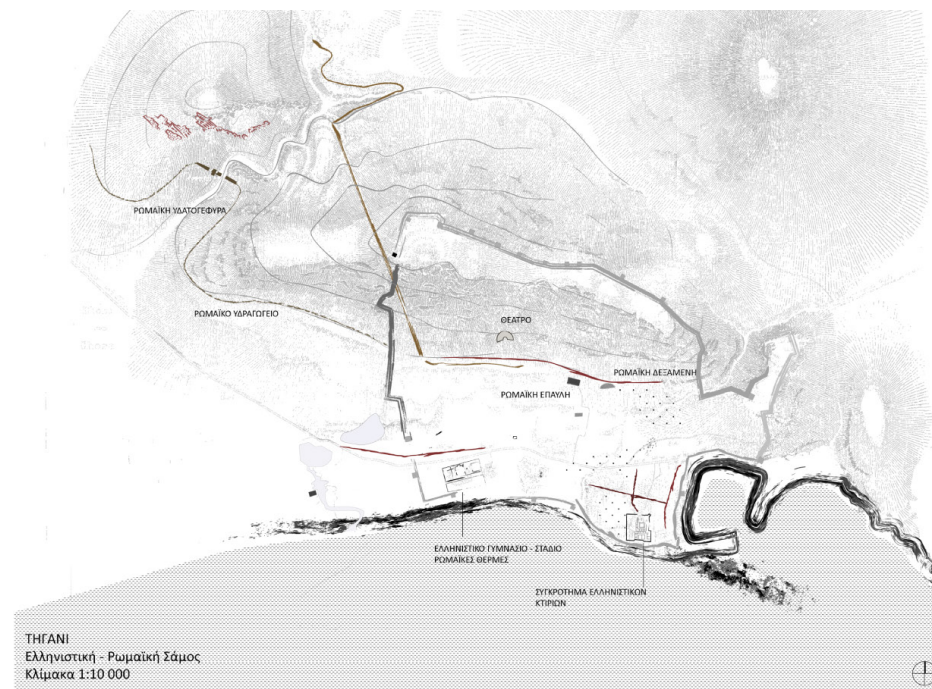

Άλλο στοιχείο είναι πως η ακτογραμμή ήταν πολύ πιο κοντά στον άξονα της Ιεράς Οδού (σημ Λυκούργου Λογοθέτη) απ ό τι σήμερα, όπως βλέπουμε βλέπουμε στους χάρτες αναπαράστασης. Αυτό το γνωρίζουμε από τα ίχνη του παλιού λιμανιού, και τους αμφορείς στους οποίους ανέφερθηκαν προηγουμένως, με εμπορεύματα, που βρέθηκαν κοντά στην περιοχή των λιμνών “Γλυφάδες” έτοιμοι να φορτωθούν στα πλοία. Οι φυσικές επιχωματώσεις που παρήλθαν με τον καιρό από το βουνό επέκτειναν τη στεριά. Το ότι η ακτογραμμή ήταν περισσότερο εσωτερικά όμως και σε συνδυασμό με την πληροφορία ότι ήταν περισσότερο άμμωδης από τότε, μας λέει ότι δεν υπήρχε ούτε αρκετό, ούτε κατάλληλο έδαφος για την ύπαρξη δεύτερης και τόσο μεγάλης λίμνης εκεί που είναι σήμερα.

Για να συνοψίσουμε, η εικόνα που μας δίνεται για το Πυθαγόρειο της προϊστορίας μέχρι αυτή των ρωμαϊκών χρόνων είναι: καλό κλίμα χωρίς βοριάδες, έφορη γη, πλούσια αλιεία, φυσικό λιμάνι με μαλακό χώμα. Τα πρώτα ίχνη κατοίκησης, προέρχονται από πελασγικές φυλές’ τη 2η χιλιετία πΧ εγκαθίστανται στην νότια περιοχή οι Κάρες και οι Λέλεγες, ενώ την 1η χιλιετία πΧ έρχονται οι Ίωνες που εγκαθιστούνται στο βόρειο τμήμα του οικισμού. Βλέπουμε στους χάρτες διαγραμματικά τις θέσεις των διάφορων αυτών εγκαταστάσεων και δύο βασικές χαράξεις, δύο άξονες -οδοί-, που διατηρήθηκαν σε λογική σε όλη την εξέλιξη του Τηγασιού (Ιερά Οδός ως η σημερινή Λυκούργου Λογοθέτη).

Από το 650 πΧ αρχίζει η μεγάλη εμπορική άνθηση ενώ έναν αιώνα αργότερα, το 535 πΧ, ανεβαίνει στην εξουσία ο τύραννος Πολυκράτης οπότε και το νησί φτάνει στο ζενίθ της ακμής του. Αυτή την περίοδο κατασκευάζονται τρία από τα μεγαλύτερα έργα της περιόδου αυτής στον ελλαδικό χώρο: ο Πολυκράτειος Λιμένας που διατηρεί ακόμα το αρχαίο του σχήμα, το αμφίστομον όρυγμα, ή αλλιώς ευπαλίνο όρυγμα, μία υπόγεια στοά μήκους 1000 μέτρων λαξευμένη στο λόφο του Κάστρου του Τηγασιού ώστε να υδροδοτείται η πόλη από μία πηγή βόρεια του λόφου και τέλος τα οχυρωματικά τείχη μήκους 6,5 χιλιομέτρων που περικλείει το σύνολο της πόλης.

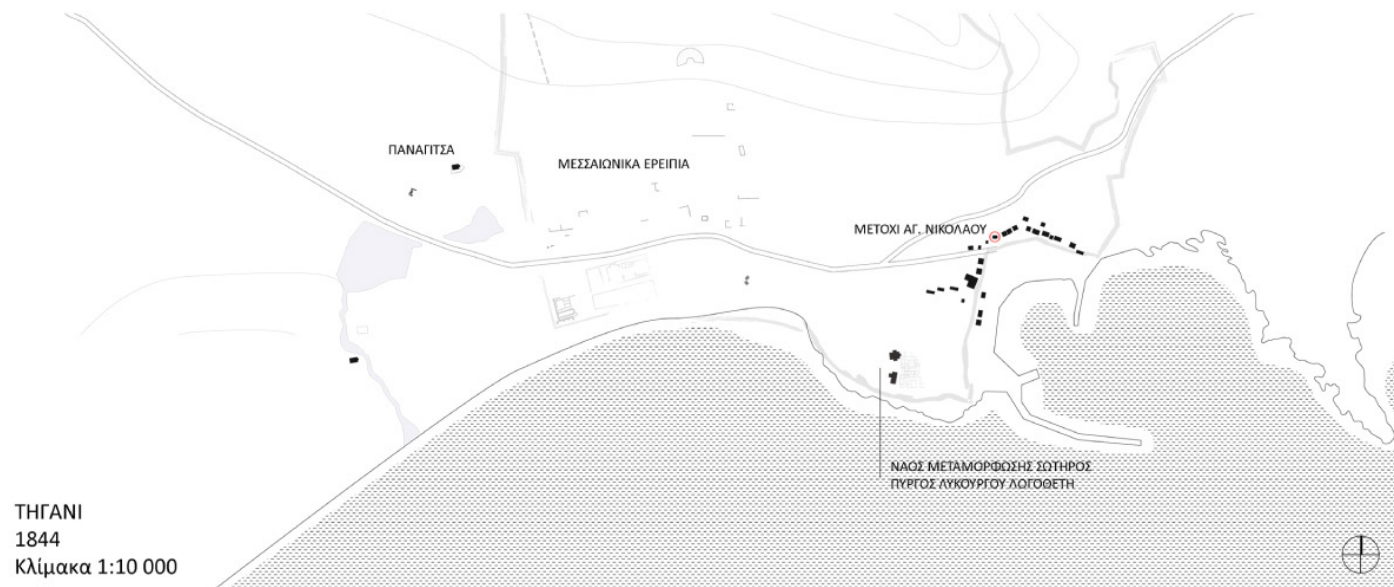
Αργότερα, γύρω στα 478 πΧ η ίδρυση της αθηναϊκής ηγεμονίας οδηγεί σε σύγκρουση με τη Σάμο οπότε αρχίζει και η σταδιακή παρακμή της. Η Σάμος, πολιορκείται για 9 μήνες οπότε και υποκύπτει’ τα τείχη πέφτουν και αποκτούν τη σημερινή τους μορφή. Στη συνέχεια, κατά την ελληνιστική και ειδικά τη ρωμαϊκή εποχή, μια περίοδο σχετικής ευημερίας -της Pax Romana- η Σάμος συνεχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο ως κόμβος (ναυσταθμος Αιγυπτίων και Ροδίων) και συνεχίζουν να χτίζονται περίφημα δημόσια έργα όπως αθλητικά συγκροτήματα, θέατρο και λουτρά, οι περίφημες ρωμαϊκές Θέρμες.

Πιο φειδωλές είναι οι πηγές των παλαιοχριστιανικών και των βυζαντινών χρόνων, όμως νέες ανασκαφές σε πολυάριθμες βασιλικές και κοιμητήρια προσφέρουν μια ικανοποιητική εικόνα. Τα τελευταία στοιχεία που έχουμε χρονικά (νομίσματα σε βασιλικές) ανήκουν γύρω στο έτος 665 μΧ. Τότε, αρχίζει η ερήμωση του Τηγανιού αλλά και ολόκληρης της Σάμου λόγω των Αραβικών επιδρομών οπότε και δεν έχουμε ευρήματα που να παρέχουν στοιχειώδη πληροφορία. Μέχρι το 1475 αναφέρεται ολική ερήμωση της Σάμου, αλλά από τα μέσα του 16ου αιώνα, αρχίζει ο επανοικισμός της από διάφορα μέρη της οθωμανικής αυτοκρατορίας, η οποία αξιολογεί τη γεωγραφική της θέση.

Το 1821, κάτω από την ηγεσία του αρχηγού της παράταξης των Καρμανιόλων, (η παράταξη δηλαδή των προοδευτικών αντίστοιχα υπήρχε και η παράταξη των Καλλικάτζαρων που ήταν οι συντηρητικοί), οργανώνεται επιτυχής επανάσταση και ακολουθεί ολιγόχρονη ελευθερία κάτω από την ηγεσία του Λυκούργου Λογοθέτη. Όμως με το πρωτόκολλο του Λονδίνου η Σάμος δεν περιέχεται στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, οπότε οι Σάμιοι συνεχίζουν τον αγώνα τους με περισσότερες επαναστάσεις και φτάνουμε πλέον στα 1912 με νέα επανάσταση, που οργανώνει ο αρχαιολόγος Θεμιστοκλής Σοφούλης. Η τελευταία, έχει αίσιο τέλος, οπότε γίνεται και η ένωση με την Ελλάδα.

Και μετά την ένωση, η Σάμος συνεχίζει να έχει στενές επαφές με τη Μικρά Ασία. Έτσι ως αποτέλεσμα, το 1922 δημιουργούνται σε διάφορους οικισμούς,

όπως σε αυτόν του Τηγανίου, επεκτάσεις που παραχωρούνται σε πρόσφυγες την περίοδο της Μικρασιατικής καταστροφής.

Ακολουθεί ο ιταλογερμανικός πόλεμος, κατά τον οποίο είχαμε βομβαρδισμούς και καταστροφές στην πόλη που δημιουργούν κενά κελύφη και ακολουθεί η απελευθέρωση της Σάμου το 1944. Τη δεκαετία του 1950 και 1960 παρατηρείται έντονη τουριστική ανάπτυξη που διαμορφώνει ιδιαίτερα το χαρακτήρα της Σάμου την οποία βλέπουμε και στο Τηγάνι. Εκεί, το 1980 οικοδομείται το στρατόπεδο του Τηγανιού οποίο και λειτουργεί για 20 περίπου χρόνια που αργότερα μεταφέρεται, αφήνοντας πίσω ένα κενό κέλλυφος.

Σήμερα, η μορφή του οικισμού δημιουργεί ένα πυκνό δομικό πλέγμα, ο οποίος αναπτύσσεται γύρω από το λιμάνι και την οδό Λυκούργου Λογοθέτη. Το σύστημα θυμίζει ιπποδάμειο, με κάθετους κ οριζόντιους δρόμους που γίνεται ελαφρώς ακτινωτο γύρω από το κέντρο του λιμανιού. Το σύστημα αυτό σπάει επίσης από το δρόμο που οδηγεί προς την πρωτεύουσα, το Βαθύ.

03. Το Τηγάνι σήμερα

Τη μορφή και πυκνή μορφή του οικισμού μπορούμε να διακρίνουμε στην αεροφωτογραφία. Παράλληλα βλέπουμε τις χρήσεις γης κ ορους δομησης στον αντίστοιχο χάρτη. Γύρω από τη Λυκούργου Λογοθέτη αναπτύσσονται εμπορικές χρήσεις και ορισμένες υπηρεσίες (όπως ΚΕΠ, τράπεζες, δικηγορικά και λογιστικά γραφεία). Γυρω από το λιμάνι υπάρχουν οι χρήσεις αναψυχης, καφετέριες και ταβέρνες οι οποίες έχουν κλείσει μεγάλο μέρος του λιμένος μποροστά τους με στέγαστρα. Βλέπουμε επίσης. Ανατολικότερα, διακρίνεται μία σύγχρονη Μαρίνα για την παραμονή σκάφων αναψυχής.

Όσον αφορά τα σημεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, οι μόνοι διαμορφωμένοι χώροι είναι αυτός του κάστρου του Λογοθέτη, ενός μέρους του ευπαλίνιου ορύγματος, του θεάτρου και των Ρωμαϊκών Θερμών. Ακόμα και η μεγάλης σημασίας παλαιοχριστιανική βασιλική στην οποία εντάσσονται περίφημα ψηφιδωτά δεν είναι επισκέψιμη, καθώς δεν υπάρχει κάποια διαμόρφωση, ενώ υπάρχουν μικροαντικείμενα στο σύνολό της που μπορούν να κλαπούν. Πλήθος άλλων αρχαίων μνημείων είναι μη επισκέψιμα και μη ανεσκαμμένα, ενώ άλλα μετά την ανασκαφή τους έχουν επαναθαφτεί ώστε να διατηρηθούν χωρίς κόστη συντήρησης.

Ένα ακόμη μείζον ζήτημα είναι η οριοθέτηση των καλλιεργιών ή άλλων χρήσεων, μέρος των οποίων μπορεί να εμποδίζουν τις ανασκαφές. Σημειώνεται, πως κάτω από τον κύριο χώρο στάθμευσης της πόλης του Πυθαγορείου υπάρχει η αρχαία αγορά όπως δείχνουν μικρά ευρήματα που έχουν βρεθεί στην περιφέρειά της αλλά και ιστορικές αναφορές.

Στο χάρτη χρήσεων γης διακρίνεται ακόμη ένας πυρήνας ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων. Σε αυτόν, ανηκουν επίσης δύο μικροί αθλητικοί χώροι (γηπεδά τέννις), που σπάνε έναν ενιαιο χωρο δημοσίων κτιρίων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος διαφόρων εποχών, όπως του γυμνασίου και της παλαίστρας της ελληνιστικής περιόδου και των ρωμαϊκών Θερμών.

Σε κοντινή απόσταση είναι οι λίμνες με το βιοτοπο που δημιουργουν. Η Μικρή Γλυφάδα έχει νερό όλο το έτος και επικοινωνεί με την Μεγάλη Γλυφάδα με συνεχή ροή νερού. Στον υδροβιότοπο συχνάζουν και φωλιάζουν μεταναστευτικά πουλιά που κινούνται από την αφρική προς τη βόρεια Ευρώπη όπως πάπιες, αργυροπελεκάνοι και φλαμίνγκο. Στις όχθες ζούνε μικρά ερπετά και στα νερά της υπάρχουν μικρά και μεγάλα ψάρια.

ΔΟΥΡΥΦΟΡΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ
Κλίμακα 1:10000

Στον παρακάτω χάρτη, διακρίνουμε τους σημερινούς όρους δόμησης του Πυθαγορείου:

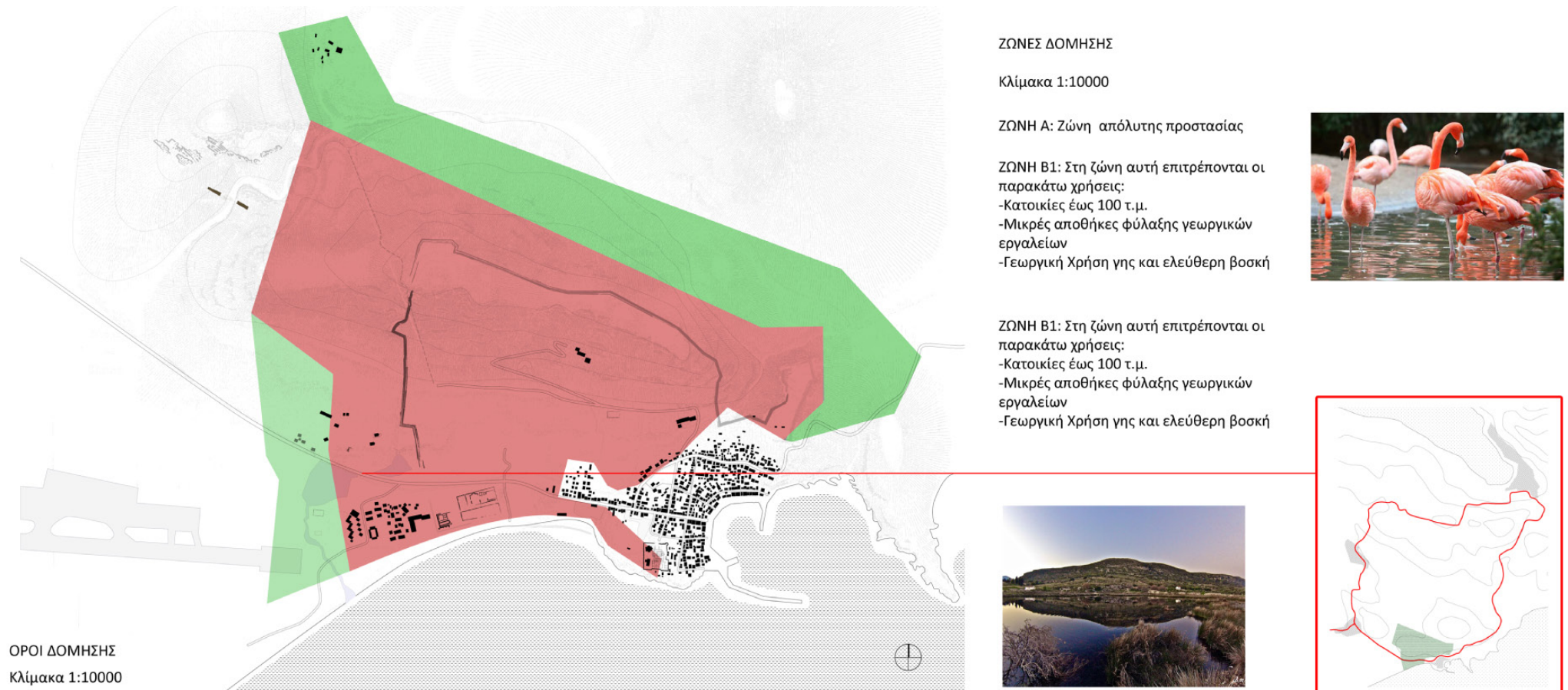
Ζωνη Α: Απόλυτης προστασίας καμία δόμηση

Ζωνη Β1: Δομηση μεχρι 100τμ.

Ζωνη Β2: Δομηση μεχρι 75τμ

Συνοψίζοντας, εντοπίζουμε τα βασικά προβλήματα που σχετίζονται με τους χώρους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος του Πυθαγορείου:

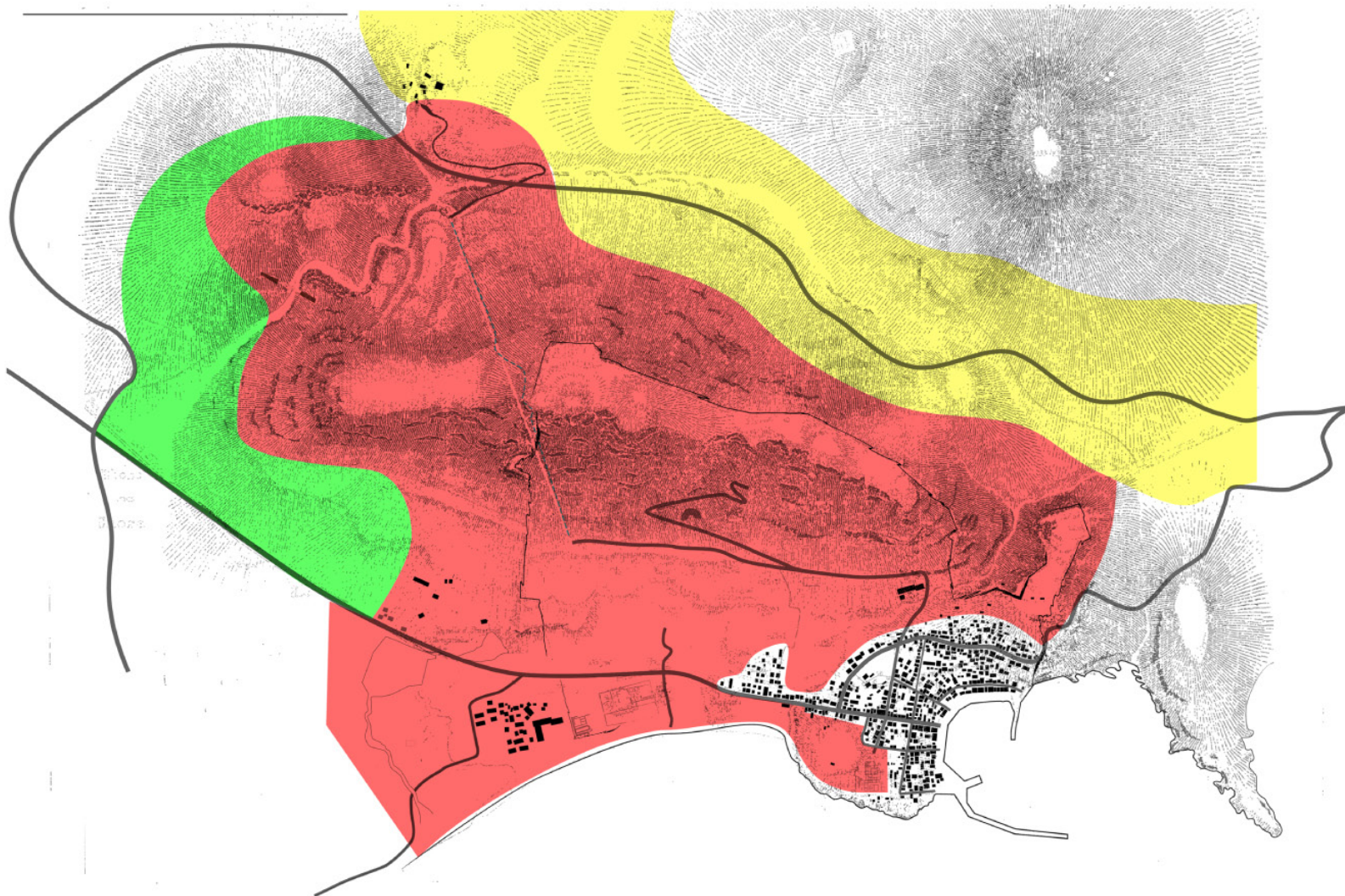
- Πολλά ευρήματα ξαναθάβονται για μία χαμηλού κόστους διατήρησή τους, δημιουργώντας την αναγκη ενός υποστηρικτικού κέντρου ανασκαφών και συντήρησης.
- Η αρχαία αγορά, βρίσκεται θαμμένη κάτω από τον ένα εκ των δύο χώρων στάθμευσης του οικισμού.
- Ο χώρος του λιμένα καταπατείται έντονα από στέγαστρα επέκτασης τουριστικών καταστημάτων, αλλά και από την έντονη παρουσία σκαφών αναψυχής, πράγμα που δεν επιτρέπει στον επισκέπτη να αντιληφθεί τη μορφή του, η οποία έχει διατηρηθεί από τους Πολυκράτειους χρόνους.
- Ο δρόμος που συνδέει την πρωτεύουσα τους υπόλοιπους οικισμούς της Σάμου διασπάει στα δύο τον ενιαίο αρχαιολογικό χώρο, αλλά και το βιότοπο Γλυφάδας.
- Κατι ακόμα που θα μπορούσαμε να αντιληφθούμε ως πρόβλημα είναι το κενό κέλυφος του στρατοπέδου το οποίο βρίσκεται επίσης εντός του άλσους.

04. Προτεινόμενες Παρεμβάσεις

I. Αλλαγές σε Όρους Δόμησης & Χρήσεις Γης

A. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΖΩΝΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Κόκκινη Ζώνη:

- Ζώνη απόλυτης προστασίας
- Επιτρεπτές μόνο εγκαταστάσεις πολιτισμού που έχουν άμεση σχέση με το αρχαιολογικό άλσος ή τον βιότοπο των Γλυφάδων και φυτεύσεις μη ιδιωτικού φορέα.
- Επιτρεπτές οι απαραίτητες εγκαταστάσεις διαμόρφωσης εδάφους, όπως μονοπάτια και αναλημματικοί τοίχοι.

Πράσινη Ζώνη:

- Επιτρέπονται:
- Καλλιέργειες με χαμηλού βάθους ριζών.
 - Αποθήκες αγροτικών εργαλείων και εγκαταστάσεις αγροτικού χαρακτήρα. Ως μέγιστο επιτρεπτό εμβαδόν ορίζονται τα 25 τετραγωνικά μέτρα. Επιτρεπτά οικοδομικά υλικά είναι από τα ελαφριά το ξύλο, ενώ από τα βαριά, χωμάτινες ή πέτρινες κατασκευές.
 - Άλλες εγκαταστάσεις αγροτικού χαρακτήρα όπως αναλημματικοί τοίχοι.

Κίτρινη Ζώνη:

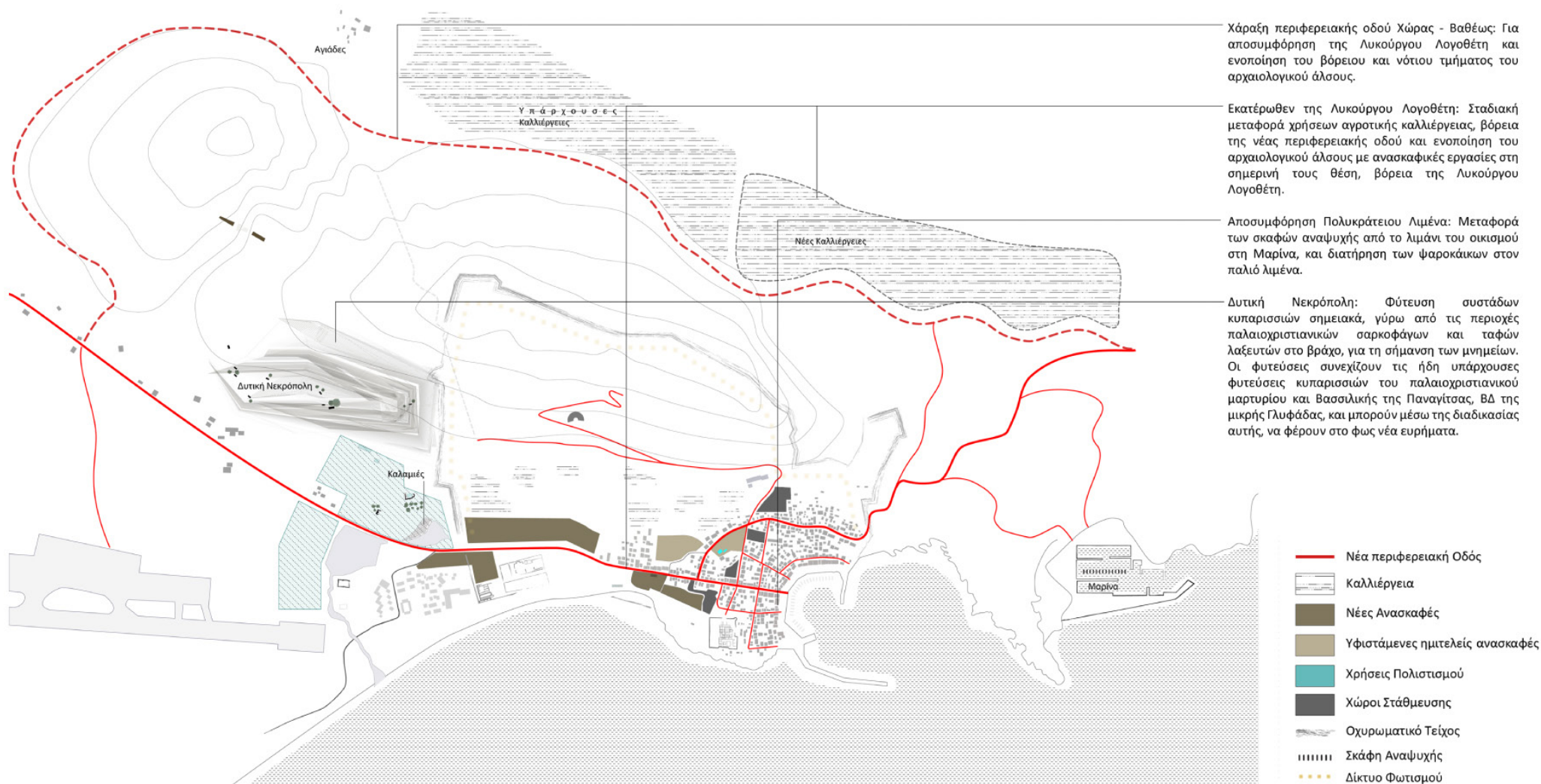
- Επιτρέπονται:
- Κατασκευές μη εμπορικής φύσης (Κατοικίες, Αποθήκες γεωργικών εργαλείων κλπ). Ως μέγιστο επιτρεπτό εμβαδόν ορίζονται τα 70 τετραγωνικά μέτρα.
 - Καλλιέργειες οποιασδήποτε φύσης

04. Προτεινόμενες Παρεμβάσεις

I. Αλλαγές σε Όρους Δόμησης & Χρήσεις Γης

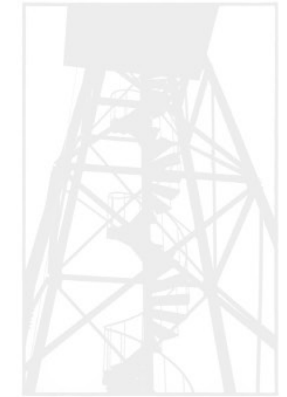
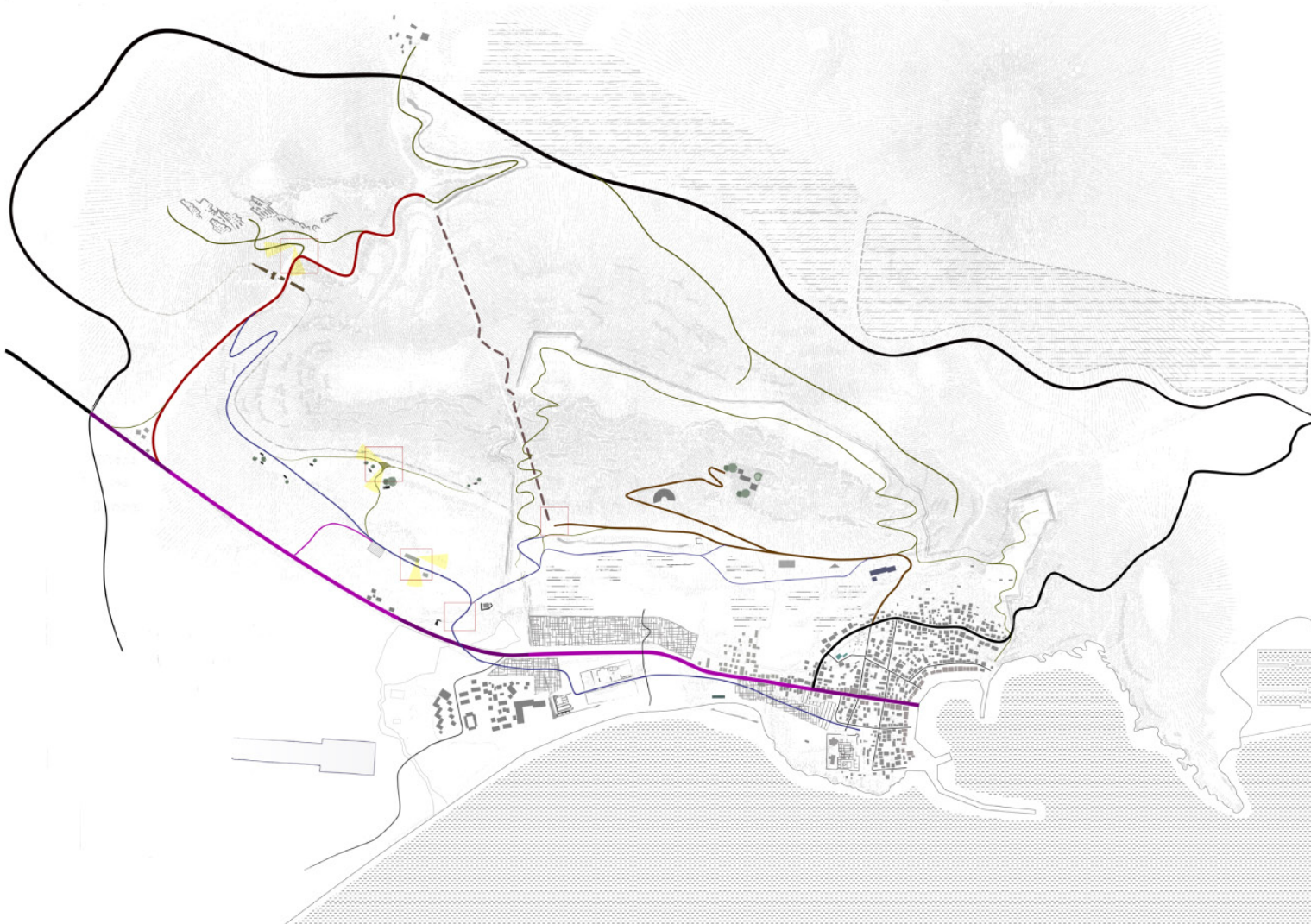
Β. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ

04. Προτεινόμενες Παρεμβάσεις II. Χάραξη Δικτύου Διαδρομών

ΧΑΡΑΞΗ ΔΙΚΤΥΟΥ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ

- Πόλοι: Χώροι στάσης - εκτόνωσης. Πρόταση για διαμόρφωση των συγκεκριμένων περιοχών με χώρους στάσης και ελαφριές κατασκευές όπως παρατηρητήρια που θα επιτρέπουν την πληροφόρηση, την ελεύθερη θέαση και τον επαναπροσδιορισμό των διαδρομών που θα ακολουθήσει ο επισκέπτης.
- Ασφαλτοστρωμένη Οδός
- Λυκούργου Λογοθέτη - ήπιας κυκλοφορίας με τμήματα πλακόστρωσης
- Πεζόδρομος με Κυβόλιθο
- Πατημένο Χώμα
- Τριμμένη Κιμιλιά
- Ξεχορταριασμένο Φυσικό Έδαφος
- Υπόγεια Διαδρομή
- Διαμόρφωση Χώρων Στάσης
- Χώρος Στάθμευσης Άλλους

Στο χάρτη 4II, προτείνονται οι επιπλέον διαδρομές για πεζούς εντός του αρχαιολογικού άλσους, ώστε να γίνει όλο το άλσος επισκέψιμο και να ασκηθεί πίεση για συνεχιση και σταδιακή ολοκλήρωση των ανασκαφών. Η λογική είναι πως τα σημεία ενδιαφέροντος θα είναι επισκέψιμα και κατά τη διάρκεια των ανασκαφών, οπότε και η ίδια η διαδικασία ανασκαφής γίνεται κάτι που μπορεί να παρατηρήσει ο πεζοπόρος επισκεπτής.

Αρχικά για τη σύνδεση χρησιμοποιήθηκε μία λογική ομαδοποίησης των μνημείων, σύμφωνα με το αντικείμενο που εξυπηρετούσαν, δημιουργώντας έτσι θεματικές διαδρομές.

Έτσι βλέπουμε τις:

- Διαδρομές ταφικών μνημείων που συνδέει τους τάφους της ελληνιστικής – κλασικής εποχής με τα σημεία που έχουν βρεθεί παλαιοχριστιανικές σαρκοφάγοι και το παλαιοχριστιανικό κοιμητήριο.

- Διαδρομή υποδομών (ρωμαϊκό υδραγωγείο, πολυκράτεια λατομεία, ευπαλίνο όρυγμα).

- Διαδρομή οχυρωματικών έργων, δηλαδή κυρίως του πολυκράτειου τείχους, που περιβάλλει όλη την περιοχή του Πυθαγορίου.

- Διαδρομή κοινωνικών υποδομών που είναι τα ρωμαϊκά λουτρά, η παλαίστρα, το γυμνάσιο, το στάδιο και μεταγενέστερα η παλαιοχριστιανική βασιλική.

Ανάλογα με τη σημασία των μνημείων και το είδος του εδάφους, η προσβασιμότητα (όπως για παράδειγμα αν είναι δύσβατο με εντονες υψομετρικές) επιλέγεται και το υλικό τους. Έτσι έχουμε την ασφάλτο στον περιφερειακό, τμήματα πλακόστρωσης στη Λυκούργου Λογοθέτη ως ήπιας κυκλοφορίας οδό, κυβόλιθο στη σχετικά ομαλή διαδρομή προς τη ρωμαϊκή υδατογέφυρα, τριμμένη κιμιλιά στις λίγο πιο ανώμαλες, όπως αυτή των νεκρικών μνημείων, και τέλος απλό καθαρισμένο ξεχορταριασμένο έδαφος στις πιο ανώμαλες, όπως αυτή των οχυρωματικών έργων. Με κόκκινα σημεία βλέπουμε κάποιους κόμβους, όπου προτείνεται η διαμόρφωση χώρων στάσης και ελαφρές κατασκευές παρατήρησης – θέασης, όπως παρατηρητήρια που θα επιτρέπουν στον επισκέπτη μία απρόσκοπτη θέαση των διαδρομών ώστε να μπορούν να προσδιορίσουν ή να επαναπροσδιορίσουν τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν, οι οποίες θα φιλοξενούν επιπλέον πληροφοριακό υλικό.

Στους χάρτες 4IIIA και 4IIIB μπορούμε να δούμε τον τρόπο σύνδεσης της προτεινόμενης περιφερειακής οδού με το υπόλοιπο οδικό δίκτυο της Σάμου, όπως και τη σύνδεση με τον οικισμό του Τηγανίου. Εσωτερικά του οικισμού, με γαλάζιο χρώμα, προτείνεται η διαμόρφωση “πολιτιστικών διαδρομών” ενώ τα γαλάζια κτίρια είναι το μουσείο και κάποια ανενεργά κελύφη που χρίζουν αποκαταστάσεων και τα οποία θα μπορούσαν να στεγάσουν εκθέσεις για τη νεώτερη ιστορία της Σάμου, από το μεσαιώνα και μετά, που αφορά περισσότερο τον ίδιο τον οικισμό.

Στον ίδιο χάρτη, (4IIIB) διακρίνεται ο χώρος στάθμευσης για τον οποίο προτείνεται η προσφορά του για ανασκαφές, ενώ ο δεύτερος χώρος διατηρεί τη χρήση του και προτείνονται δύο ακόμη νέοι χώροι στάθμευσης.

Προτείνεται ακόμη η απομάκρυνση των τουριστικών στεγάστρων από το λιμάνι, και η φύτευση μουριών στη θέση τους, δέντρα που απομακρύνθηκαν από το λιμάνι τη δεκαετία του '60, πράγμα που σε συνδυασμό με την αλλαγή του υλικού εδάφους του, συνέβαλλε στην άνοδο της θερμοκρασίας της περιοχής του λιμένος τις μεσημβρινές ώρες κατά τη θερινή περίοδο. Επίσης, τα σκάφη αναψυχής μεταφέρονται στη Μαρίνα, ανατολικότερα και σε κοντινή απόσταση, και στο λιμάνι παραμένουν μόνο τα εκδρομικά σκάφη και τα σκάφη αλιείας.

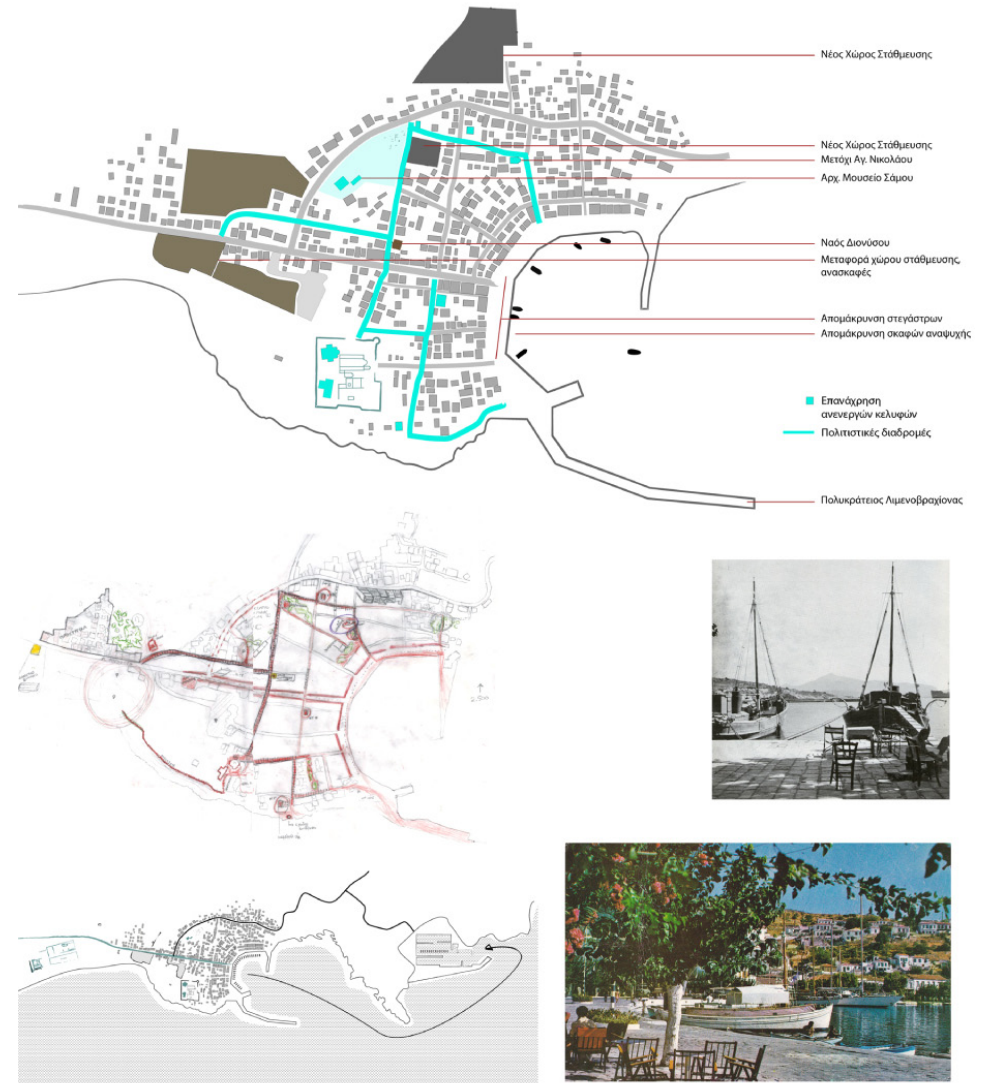
04. Προτεινόμενες Παρεμβάσεις

III. Σύνδεση με το οδικό δίκτυο Σάμου & τον οικισμό του Τηγαίου

A. ΣΥΝΔΕΣΗ ΟΙΚΙΣΜΩΝ _ΕΝΤΑΞΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ

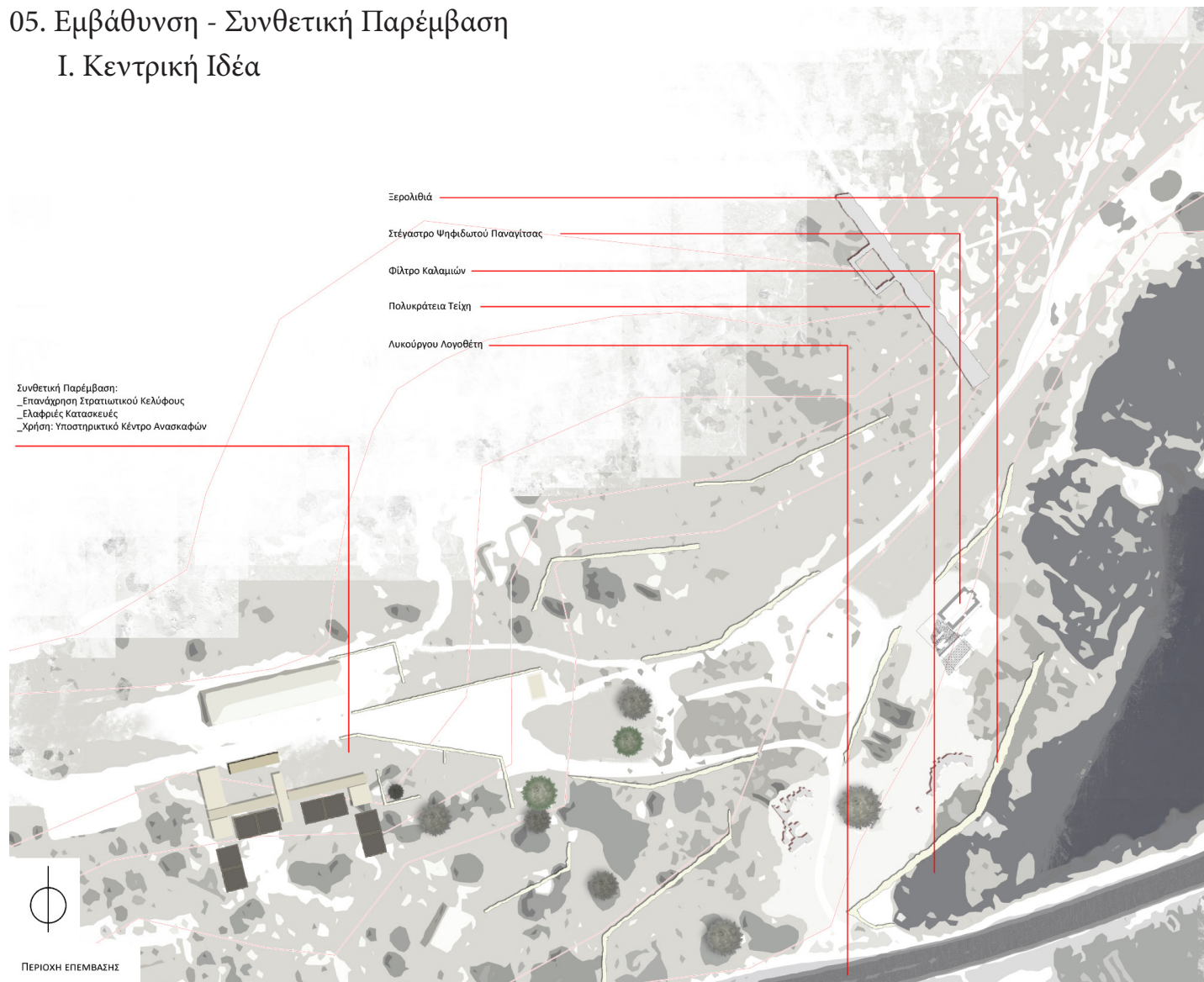

B. ΣΥΝΔΕΣΗ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ ΤΟΥ ΤΗΓΑΝΙΟΥ

05. Εμβάθυνση - Συνθετική Παρέμβαση

I. Κεντρική Ιδέα

ΕΓΚΑΡΣΙΑ ΤΟΜΗ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ
ΚΛΙΜΑΚΑ 1:200

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΚΕΛΥΦΟΥΣ
ΚΛΙΜΑΚΑ 1:500

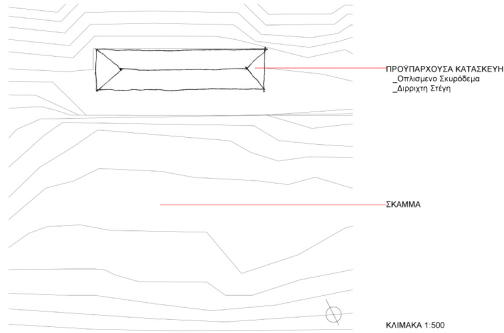
Εντοπισμός συνθετικού προβλήματος - εμβάθυνση: Η διαδρομή νεκρικών μνημείων περνά μέσα από ένα μεγάλο συγκρότημα εγκαταλελειμμένων στρατιωτικών κελυφών. Προτείνεται η επανάχρηση του οικοπέδου και ορισμένων κτηρίων του, ως υποστηρικτικό κέντρο ανασκαφών, και η απομάκρυνση των μικρών και σε κακή κατάσταση κατασκευών. Η περιοχή αποτελεί ένα κομβικό σημείο πλαισιωμένο από τις λίμνες και τη Λυκούργου Λογοθέτη, ενώ είναι κατάλληλη για τη διαμόρφωση εισόδου προς το άλσος. Ο σχεδιασμός της, χρίζει ιδιαίτερης προσοχής καθώς όπως αναφέρθηκε προηγουμένως αποτελεί φυσικό βιότοπο. Στο τοπογραφικό σκαρίφημα, διακρίνουμε με γκρι χρώμα τις κατασκευές καλής κατάστασης, που διατηρούμε. Οι νέες κατασκευές που διακρίνονται στο μεγάλο τοπογραφικό, θα είναι ελαφριές και αναστρέψιμες. Χωροθετούνται στο “σκάμμα”, μία ανεσκαμμένη περιοχή που διακρίνεται στην τομή, το οποίο είχε δημιουργηθεί για τη στάθμευση στρατιωτικών οχημάτων.

Το στρατιωτικό κέλυφος, βόρεια, αποτελεί το δημόσιο κομμάτι της σύνθεσης, το οποίο απευθύνεται τόσο στον επισκέπτη του άλσους, όσο και στους χρήστες του χώρου - ανασκαφείς. Αποτελείται από το εργαστήριο συντήρησης (εντός και εκτός του κτηρίου), αίθουσα διαλέξεων, διοίκηση και βοηθητικούς χώρους.

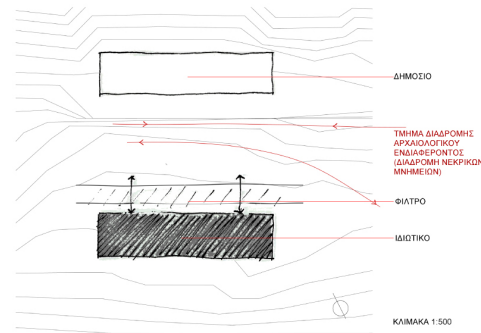
Ο σχεδιασμός των ιδιωτικών χώρων, των χώρων ύπνου, νότια, γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να κρατηθεί ισορροπία με το κλίμα που επικρατεί. Χρησιμοποιώ ως υλικό το χώμα για εκμετάλλευση της θερμικής μάζας του κτιρίου, ενώ τα ανοίγματα είναι μικρά και διαμπερή. Οι χωμάτινες μονάδες, πατούν σε θεμελιώσεις λιθοποιίας, οι οποίες έχουν επίσης διαμπερή ανοίγματα βορρά – νότου για την απομάκρυνση της υγρασίας κάτω από το ξύλινο δάπεδο.

Τέλος, ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό κομμάτι, υπάρχει το ημιδημόσιο φίλτρο, οι ξύλινες κατασκευές, οι οποίες αποτελούν τους χώρους διημέρευσης των χρηστών (καθιστικά, τραπεζαρία και βοηθητικοί χώροι).

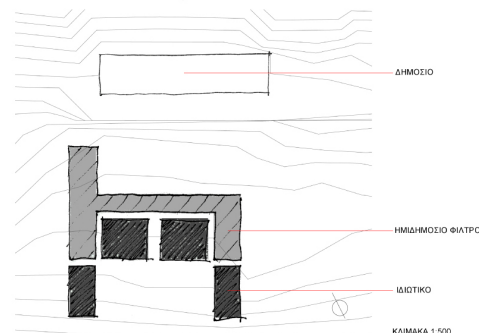
1. ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

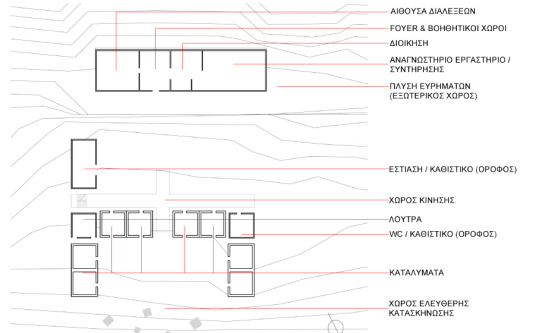
2. ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ - ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ

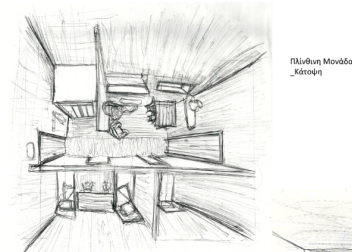
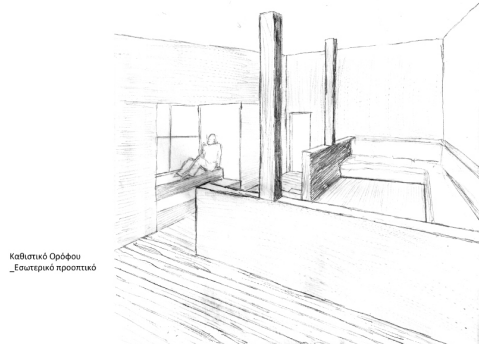
3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΗΜΙΔΗΜΟΣΙΑΣ, ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ

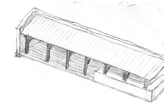
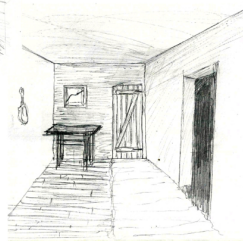
4. ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΟ

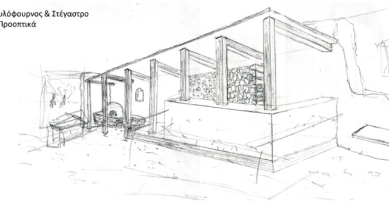
_ΣΚΙΤΣΑ ΙΔΕΩΝ

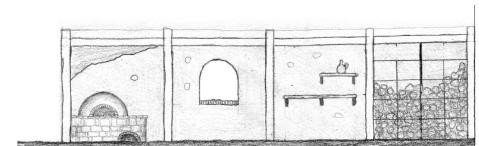
Προοπτικό πλίνθινης μονάδας

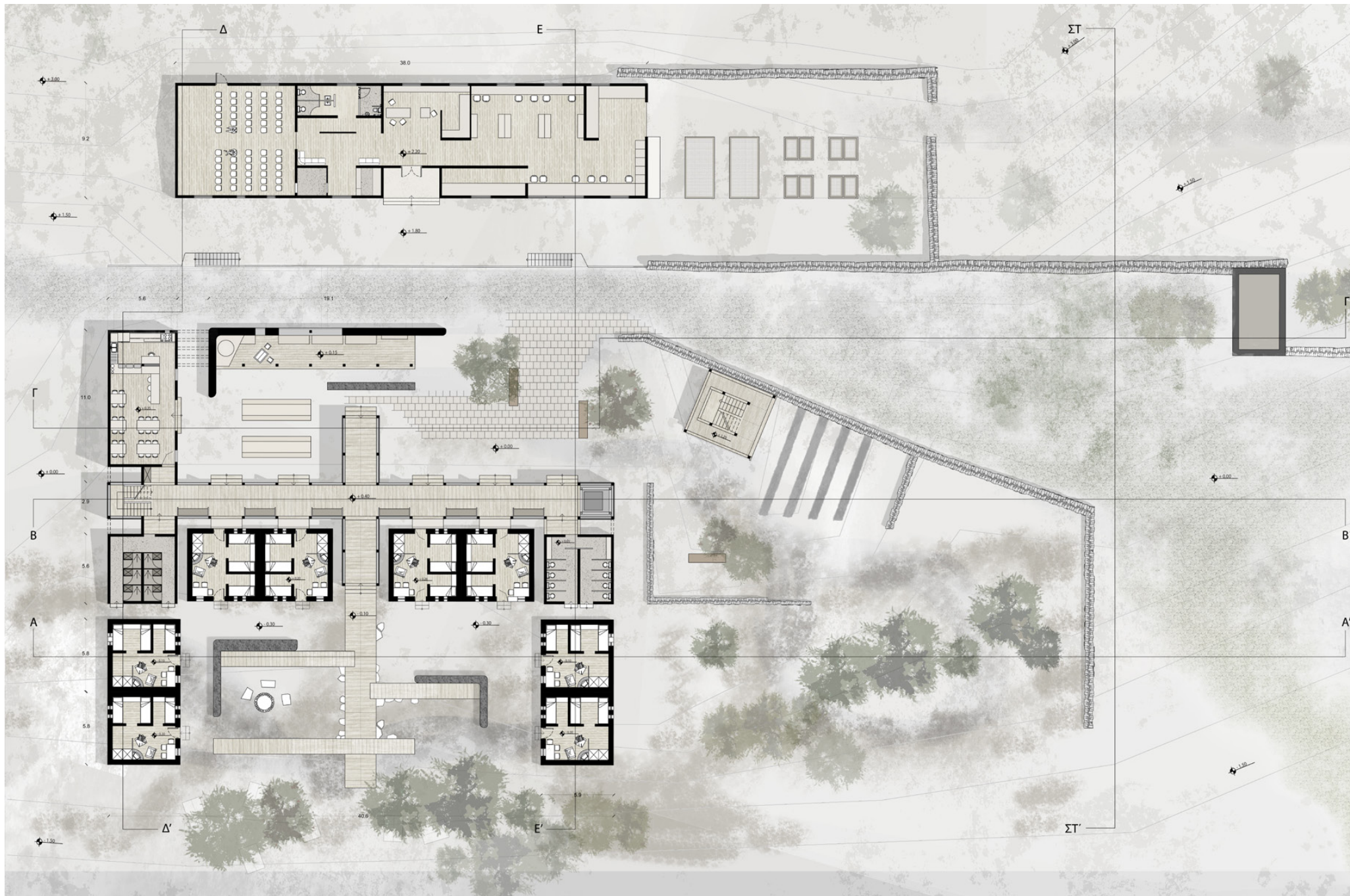
Ευλόφουρος & Στέγαστρο
_Προσκή

Ευλόφουρος & Στέγαστρο
_Βόρεια Όψη
_Κλίμακα 1:100

Ευλόφουρος & Στέγαστρο
_Νότια Όψη
_Κλίμακα 1:50

Π.Β. ΚΑΤΟΥΨΗ ΟΡΟΦΩΝ

III. ΔΙΑΜΗΚΕΙΣ ΟΥΨΕΙΣ

ΤΟΜΗ Α-Α'

ΤΟΜΗ Β-Β'

ΤΟΜΗ Γ-Γ'

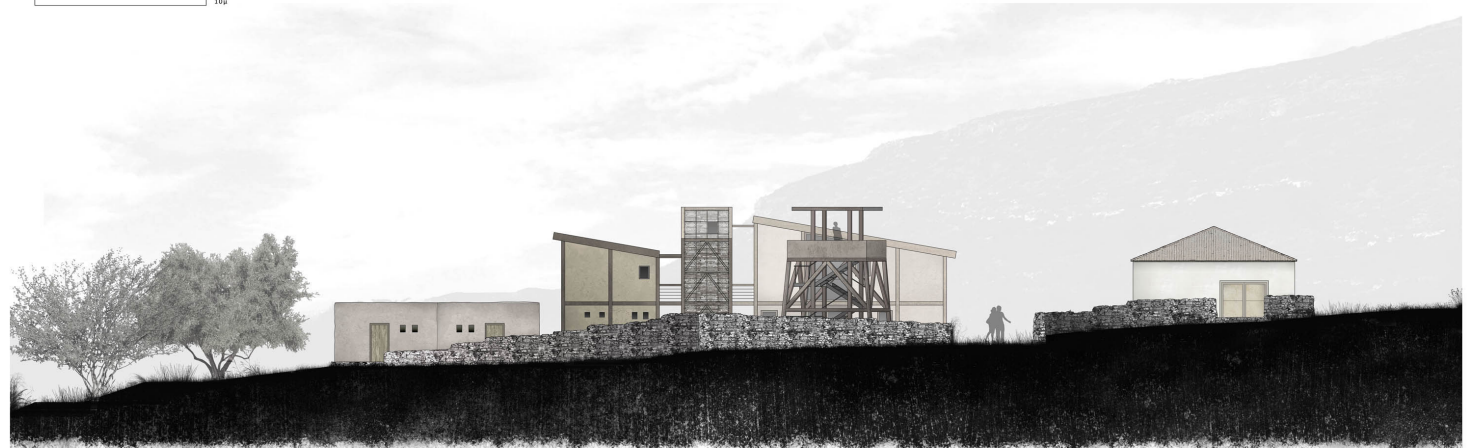
ΠΙΒ. ΕΓΚΑΡΣΙΕΣ ΟΥΦΕΙΣ

ΤΟΜΗ Δ-Δ' 30μ

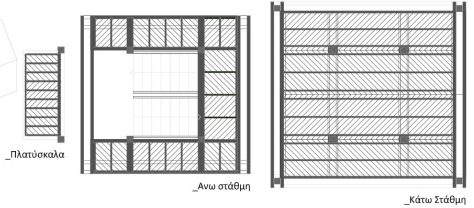
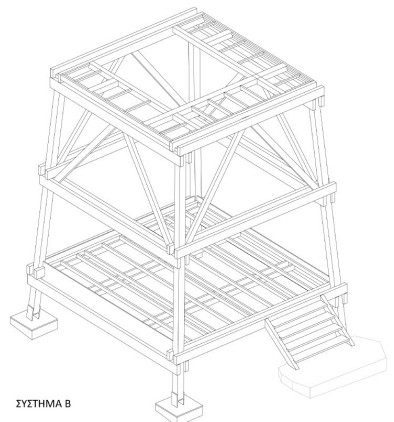
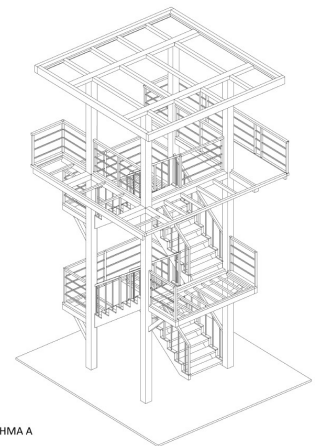
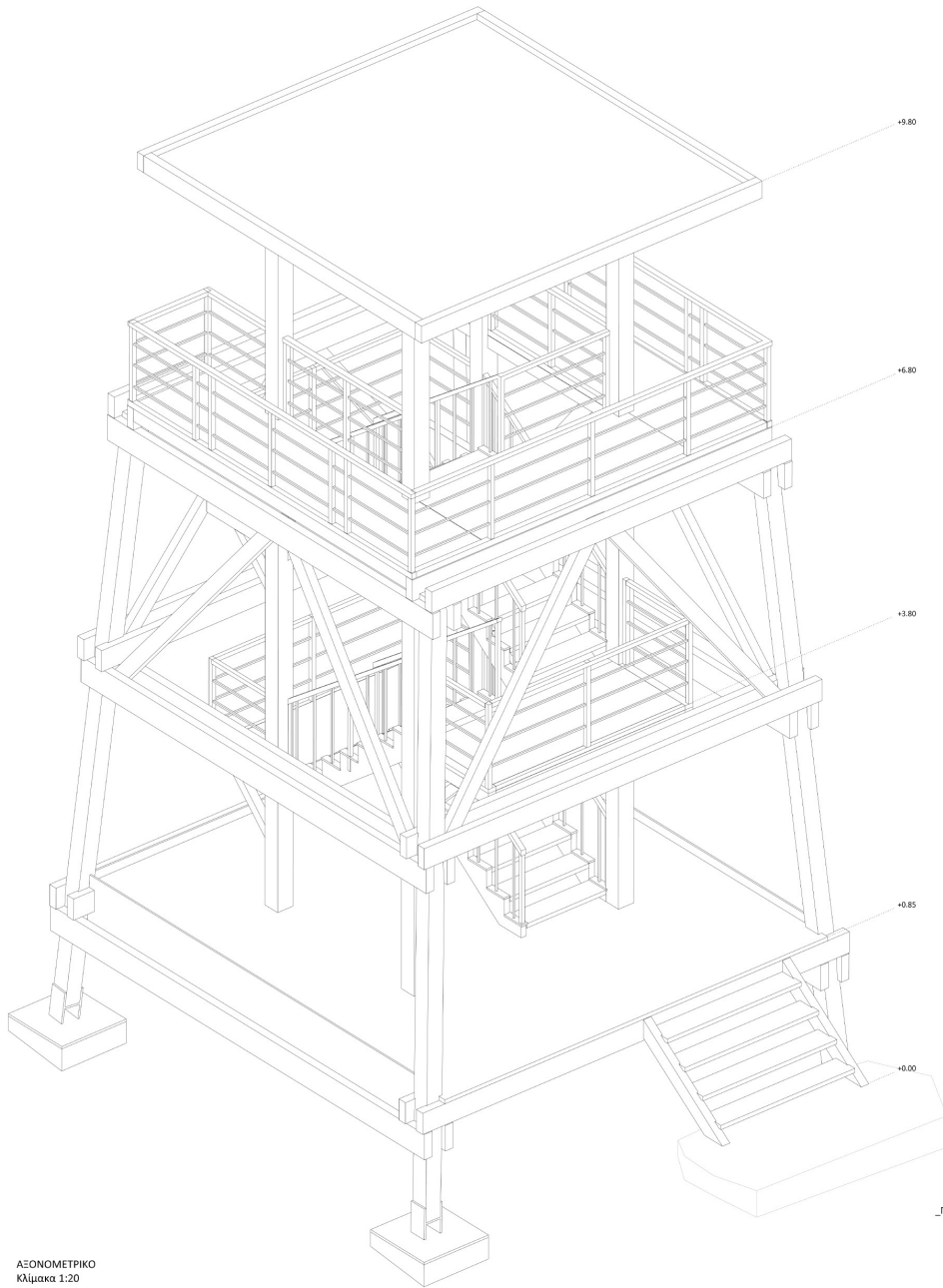
ΤΟΜΗ Ε-Ε' 30μ

ΤΟΜΗ Σ-Σ' 30μ

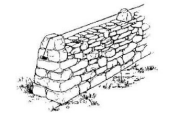
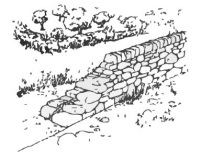
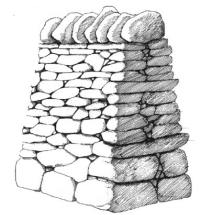
IV. ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ

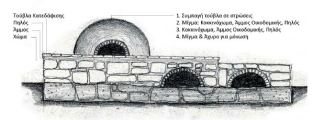

ΔΙΑΤΑΞΗ ΣΑΝΙΔΩΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΘΕΤΗΣ ΑΚΑΜΩΣΙΑΣ

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΞΕΡΟΛΙΘΙΑΣ

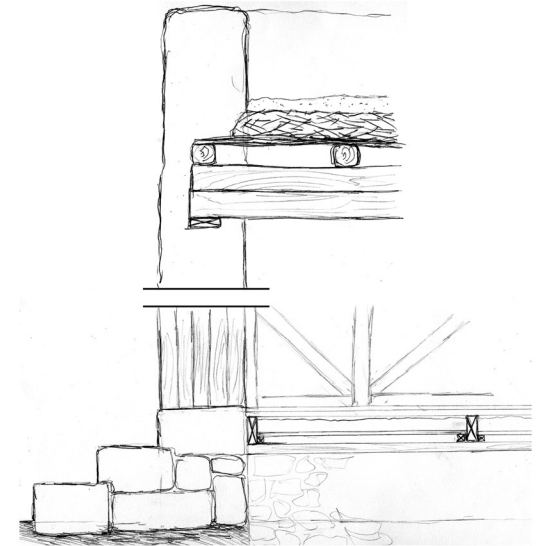
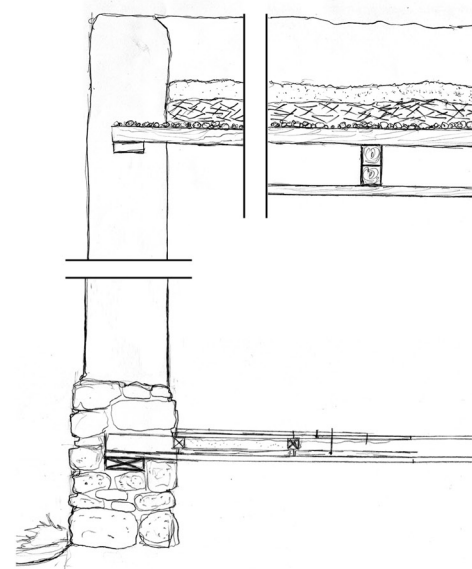
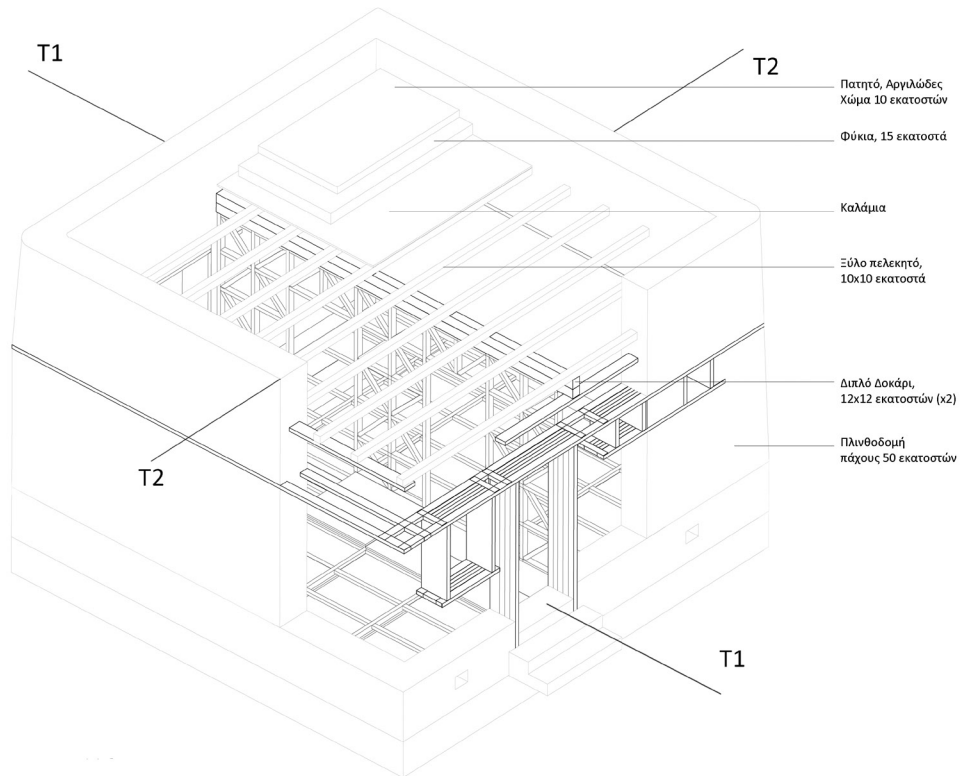
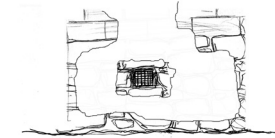
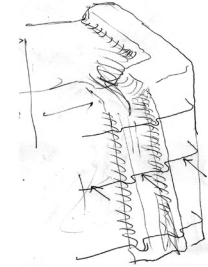
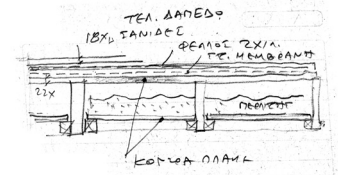
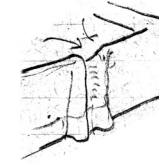
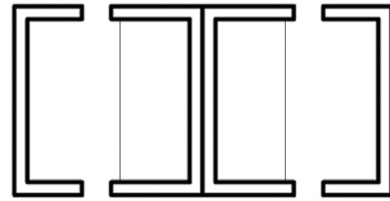
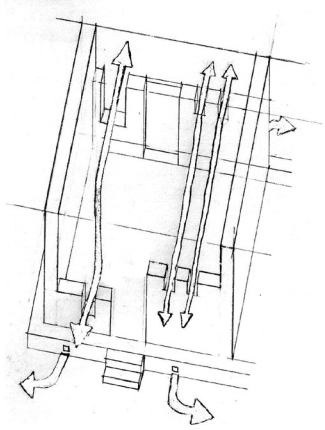

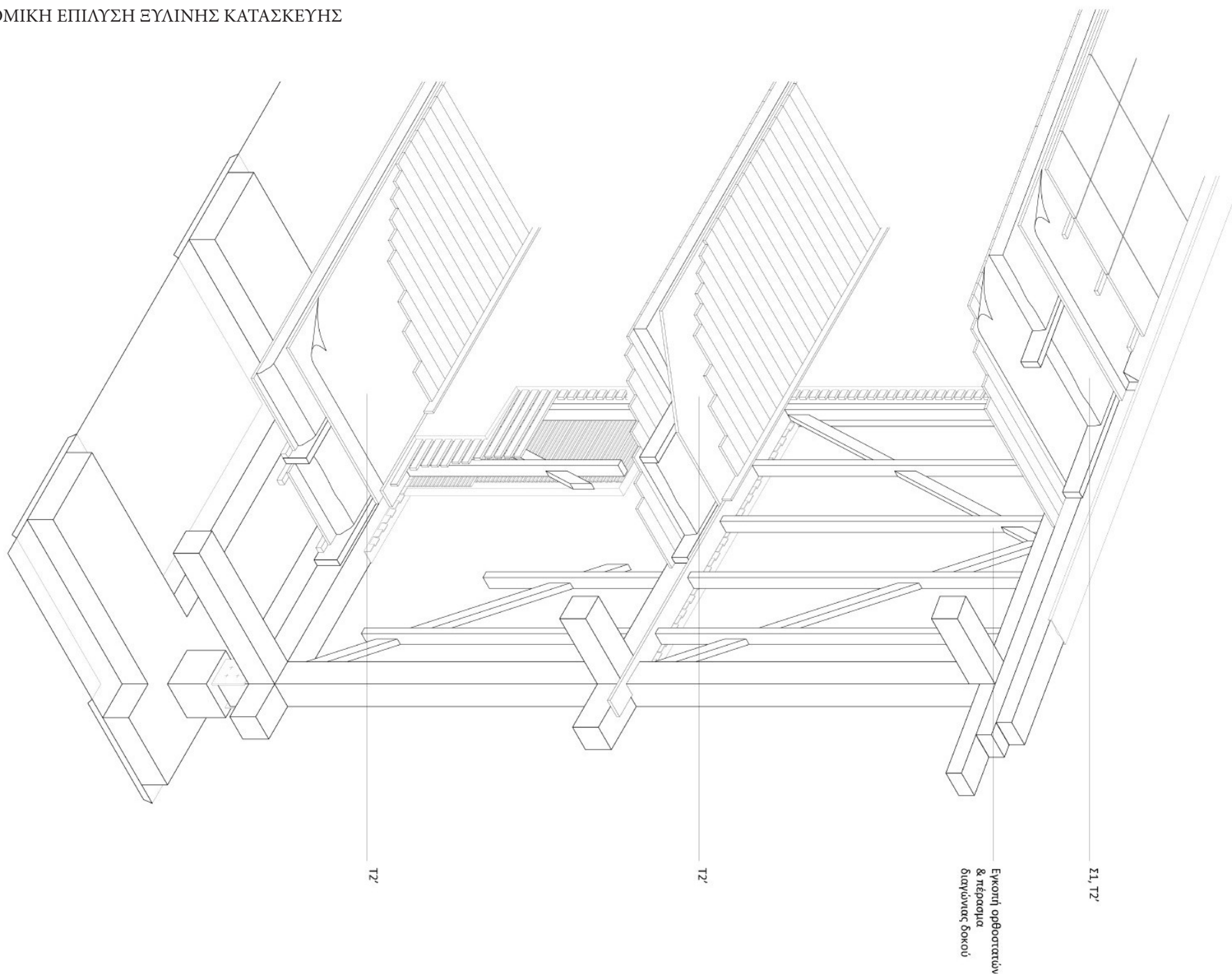
ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΞΥΛΟΦΟΥΡΝΟΥ

- Τοίχος κατασκευής:
- 1. Στοιβάδα πλάκας για στερέωση
 - 2. Μύκητα Αποκλιμάκησης, Άνωτα Στοιβάδα, Πλάκα
 - 3. Αποκλιμάκηση, Άνωτα Στοιβάδα, Πλάκα
 - 4. Μύκητα & Άνωτα για αμύλη

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΠΛΙΝΘΙΝΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

Αξονομετρική Τομή
Κλίμακα 1:20

06. ΠΗΓΕΣ

Κωνσταντίνος Τσάκος, *Σάμος, Ιστορικός και Αρχαιολογικός Οδηγός*, Έσπερος / Κλειώ, 2003

Κωνσταντίνος Τοκμακίδης, *Το Ευπαλίνιο Όρυγμα*, Επιστημονική Έρευνα, 2010

Hermann J. Kienast, *Το Ρωμαϊκό υδραγωγείο στη Σάμο*, Υπουργείο Πολιτισμού. Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων

Πρακτικά Συνεδρίου, *Η Σάμος από τα Βυζαντινά χρόνια μέχρι σήμερα*, 1990

Πνευματικό ίδρυμα Σάμου Νικόλαος Δημητρίου, *Πρόταση δημιουργίας αρχαιολογικού άλσους στη Σάμο*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Σάμου, 2009

Συλλογικό, *Αντιπελάργηση Τιμητικός τόμος για τον Νικόλαο Α. Δημητρίου*, Πορεία, 1990

Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου Νικόλαος Δημητρίου, *Σαμιακές μελέτες*, Πορεία, 1990

Συντακτική επιτροπή: Δ. Αποστολάτος, Β. Δημητριάδης, Σ.Κουτράκης, Σ. Μάρκου, Κ. Φερεντίνου, *Μικρό Περιοδικό Το Τηγάνι*, 2010-2012

Γεώργιος Δημητριάδης, *Ιστορία της Σάμου*, εν Χαλκίδι : εκ του τυπογραφείου Ευρίπου, 1866

Σταματιάδης, Νικόλαος Ι., *Σαμιακά : ήτοι Ανέλιξις της νεωτέρας ιστορίας της Σάμου δι' επισήμων εγγράφων, ων προτάσσονται αι βιογραφίαι των Λογοθέτου Λυκούργου και Κωνσταντίνου Λαχανά.*, Εκ του Ηγεμονικού Τυπογραφείου, 1899

Κρητικίδης, Εμμανουήλ Ι., *Τοπογραφία αρχαία και σημερινή της Σάμου / υπό Εμμανουήλ Ι. Κρητικίδου.*, Ρενιέρα Πρίντεζη, 1869

Ιωάννης Δ. Βακιρτζής, *Ιστορία της Ηγεμονίας Σάμου, 1834-1912*, Γ.Α.Κ. - Αρχαία Ν. Σάμου, Σάμος 1912

Τοπική Ιστορία και αρχαία. Πρακτικά διημέρου. Σάμος, 26-27 Απριλίου 1991, Ιστορικό Αρχείο Σάμου, Σάμος 1992

Η πόλη της Σάμου, Φυσιογνωμία και εξέλιξη. Πρακτικά συνεδρίου, Γ.Α.Κ. Αρχαία Νομού Σάμου, Αθήνα 1998

Γεώργιος Σαλακίδης, *Τα σουλτάνικα έγγραφα της βιβλιοθήκης 1721-1909*, Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης Κοζάνης, 2005

Lieutt Thomas Spratt, *Port Tigani, Harbour of Samos*, 1844

Ernst Fabricius, *Topographische Skizze der Stadt Samos*, 1884